

УДК 165.74

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.34.11>

АНТИФУНДАМЕНТАЛІСТСЬКІ ВИТОКИ НЕОПРАГМАТИСТСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ РІЧАРДА РОРТІ

Марія-Катерина Павчук

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра філософії
вул. Коцюбинського, 2, 58012, м. Чернівці, Україна*

Досліджуються антифундаменталістські передумови становлення неопрагматистської концепції Річарда Рорті. Фундаменталізм критикували Ф. Ніцше, А. Бергсон, В. Дільтей, Е. Гусерль, Б. Расел, М. Гайдегер, але витoki цієї критики – у філософії прагматизму Ч. Пірса, У. Джеймса, Дж. Дьюї, що стала передумовою неопрагматистської концепції Річарда Рорті. Прагматизм від самого початку виявив свою релятивістську сутність, що не дивно, тому що виник він в Америці в часи дорослішання молоді нації, якій чужі абсолютизм і політична тиранія. Тому прагматизм у своєму становленні прийшов до антифундаменталістської концепції знання. У статті розкриваються передумови становлення неопрагматистської концепції Річарда Рорті, суть якої полягає у прагненні позбавити філософію багатьох закоренілих забобонів метафізичного фундаменталізму й епістемології.

Актуальність теми статті полягає в значущості боротьби Річарда Рорті з фундаменталістською епістемологією, що пов'язана з визнанням культурної цінності постмодерного мислення. Ідея Рорті полягає не просто у визнанні постмодерністської філософії, а в тому, щоб її трактувати як інструмент для побудови суспільного життя. Зазначена ідея була реалізована через радикальну реконструкцію значної частини словникового запасу сучасності. Проблематика дискусії окреслюється колом так званих «метафілософських» питань, головним з яких є з'ясування сутності та шляхів розвитку самої філософії як наукової та світоглядної дисципліни.

У своїх публікаціях Р. Рорті дає радикально-критичну оцінку сучасного стану західної філософії та висуває оригінальний проєкт її реконструкції – заміни фундаментальної епістемології прагматичною герменевтикою. На Заході цю тематику досліджували доволі ґрунтовно, при цьому варто підкреслити, що значна частина праць має раціонально-реконструктивний, а не історико-філософський характер.

У полеміку з Р. Рорті вступали Д. Девідсон, Г. Патнем, Р. Бернстайн, П. Вірлію. Критичному аналізу його праць присвячені публікації Ю. Мельвіля, Н. Юліної, І. Джохадзе. В українській філософській літературі цю проблематику досліджували В. Лук'янець, О. Соболев та ін.

Ключові слова: антифундаменталізм, комунікація, неопрагматизм, постмодернізм, репрезентаціонізм, Річард Рорті.

Сучасна американська філософія вирізняється суворим науковим характером, аналітичністю й точністю висновків. Але водночас впадає в око прагматичний характер американської думки. Наукові відкриття XIX ст. спонукали до розв'язання ключових для Америки політичних і правових проблем, оскільки релігія вже не могла запропонувати для цього надійний фундамент. Наукового статусу набуває персоналізм, трансценденталізм, прагматизм, аналітична філософія. Водночас варто зазначити, що науковий підхід у США зводився не до пошуку абсолютної істини, «однозначної відповідності» чи «скінченного словника реальності», а репрезентував тенденцію переходу від монізму до плюралізму, соціологізації, історикоізації та релятивізації знання.

На думку Гіларі Патнема, суть доктрини спекулятивної філософії зводиться до віри в існування: 1) реальності, незалежної від нашого знання; 2) істини, об'єктивної та незалежної від суб'єкта пізнання; 3) єдиного «правильного» словника – опису світу таким, яким він є насправді. Виникає переконання, що людина володіє можливістю (яка водночас є людською сутністю), яка не залежить від її звичок і вірувань, і є частиною вищого, надіндивідуального розуму, певного трансцендентального суб'єкта, можливістю осягати істину в усій її повноті, охоплювати її своїм інтелектом, відображати її своїм розумом як дзеркалом. Відповідно, стає можливим створення скінченного словника правильного опису реальності, а також комунікації, що спирається на дзеркальне відображення природи. У цьому описі світу немає місця експерименту, грі, людським чинникам – це опис із метапозиції, з позиції Бога.

Зворотною стороною такої настанови стало применшення значення природної реальності, позначеної як «непідробна». Крім того, варто зазначити, що спекулятивна філософія відмовилася від природної мови, у філософії утвердився знеособлений стиль, узгоджений з уможливленними правилами, що зветься формальною логікою. Критерієм істини стала логічна несуперечливість знання. Спекулятивна філософія створила хитрий прийом: формальна логіка відволікалася від змістових визначень думки, відповідність логічних характеристик наперед заданим абстракціям софістично зводилася до надання спекулятивно сконструйованим сутностям статусу загального і доказового знання.

У своїй фундаментальній праці «Філософія і дзеркало природи» Р. Рорті досліджує репрезентаціоністську концепцію в трьох основних аспектах: по-перше, це пропозиція існування об'єктивної реальності, дійсності, незалежної від свідомості суб'єкта пізнання; по-друге, визнання об'єктивності істини як результату пізнавального процесу та її незалежності, в розумінні змісту знань, від позиції суб'єкта; по-третє, існування тільки однієї істини.

Перше твердження Рорті не сприймає, тому що воно нібито призводить до неприйнятної «субстанціалістської ілюзії», що «ментальній діяльності суб'єкта» (живому спогляданню) протистоїть відстала матерія, об'єктивна «природна даність», яка лежить в основі пізнання і робить його достовірним джерелом наших знань. При цьому робиться особливий акцент на незалежності цієї «об'єктивної природної даності» від свідомості індивіда, його ментальних станів.

Друге твердження репрезентаціонізму стосується того, що істина повинна мати об'єктивний характер, істинне знання за своїм змістом не має залежати від суб'єкта пізнання. Воно відкидається, за Рорті, внаслідок його метафізичності й абсолютної бездоказовості. Втім, класичне розуміння істини не може бути визнане епістемологічно ефективним, оскільки неможливо визначити критерій відповідності теоретичних тверджень реальному стану справ. Спроби судити про оточуючий світ таким, яким він є насправді, незалежно від суб'єкта – це самообман розуму, який претендує на позицію Бога і загання мислення в пастки нерозв'язних філософських «псевдопроблем».

Третє твердження репрезентаціоністської доктрини не може бути прийняте з огляду на твердження, що міститься в ньому, про єдино можливе відношення відповідності між теорією і реальністю. Для Рорті цілком очевидні й можливі логічно нетотожні, несумісні, але емпірично еквівалентні концептуальні структури, теоретичні конструкції (наприклад, геометрія Евкліда і Рімана, класична і квантова теорія та інші наукові дисципліни, логічно не сумірні, але однаково істинні). За таких обставин емпіричний досвід не може безпосередньо свідчити на користь однієї концептуальної структури проти іншої, бо сам досвід має бути теоретично обгрунтованим.

У наукових та інших дисциплінарних практиках вибір словника для опису досліджуваної сфери явищ, стверджує Рорті, регулюється виключно прагматистськими міркуваннями, а не прагненням забезпечити відповідність мови самій реальності. «Відповідність» у цьому розумінні – абсолютно непрацююче поняття. Теорія «відповідності», вважає він, втратила у ХХ столітті свою філософську привабливість і актуальність і тому, за точним зауваженням П. Стросона, вона «вимагає не уточнення, а усунення» [6, с. 32].

Отже, для антирепрезентаціоніста Рорті основне завдання – радикальна реконструкція традиційного філософського уявлення про пізнання як діяльність, яка забезпечує точну репрезентацію буття (дзеркало об'єктивного світу). Він намагається довести, що твердження «істина – то відповідність» давно вже застаріле і тепер його спокійно можна відкинути.

Фундаменталістській традиції у філософії протистоїть релятивістська філософія. Під дією еволюціоністської теорії Дарвіна, соціологізму Спенсера, нових психологічних теорій Вундта вже на межі ХІХ–ХХ ст. спекулятивний моністичний ідеалізм, системи трансценденталізму й абсолютного ідеалізму, які домінують в університетах, різко критикуються, завдяки чому на тривалий час з американського канону був викреслений формалізм, представлений перш за все системою Дж. Ройса.

Праці Ф. Ніцше, А. Бергсона, В. Дільтея, слугували основою для антикартезіанського руху серед інтелектуалів, які змушені замислюватися про реальний стан і перспективи тієї дисципліни, яку вони репрезентують. Філософи «життя» засумнівались у можливостях розуму як основи, сутності людського життя і по-новому інтерпретували проблеми класичної філософії. Але й релятивістська тенденція була піддана критиці. Від герменевтичної, нарративної, іронічної філософії серйозні мислителі знову звернулися до точних наук, прагнучи захистити епістемологію від нападок скептично налаштованих циніків. Важливу роль у цьому зіграли Е. Гусерль і Б. Расел, які виступали з критикою психологізму та проголошували сутність суворой науки логіку. Расел у надії знайти аподиктично достовірне знання змодельював функцію логічної форми, а Гусерль винайшов сутності, які досягаються особливим методом – засобом трансцендентальної та феноменологічної редукції. Відкриття цих привілейованих репрезентацій сприяло поверненню західної метафізики на попередню методологічно-онтологічну сходинку, що значною мірою наперед визначило подальшу еволюцію професійної академічної філософії ХХ ст.

Водночас релятивістські тенденції у філософії не були забуті остаточно, попереду філософію чекав лінгвістичний поворот, заданий Вітгенштайном (його концепцією мовних ігор, залежних від форм життя, інструментальним характером мови тощо), а також Гайдегера (з його ідеєю утвердження первинності світу стосовно дійсності, підручного щодо наявного та розрізнення тлумачення і висловлення) [3, с. 133–134].

Зокрема, Гайдегер здійснив огляд історії західноєвропейської метафізики, щоб показати, як філософія опинилася в полоні «візуальної метафори». Розвиток філософії Гайдегер змальовує як динамічний процес становлення і трансформації прамови культури, первнів мислення, якими оперувала грецька метафізика і які були успадковані від неї Середньовіччям і Новим часом. Центральне значення цього процесу мало філософське тлумачення Платоном і його учнями буття як ідеї, ототожнення реальності речей з її уявленням. Гайдегер здійснив реконструкцію історії західної метафізики, виявивши витоки аристотелівсько-локівської аналогії пізнання зі сприйняттям і дійшов висновку про важливість радикального подолання платонівської парадигми філософування у зв'язку з її вичерпністю.

Однак найбільш послідовним критиком фундаменталізму стала філософія прагматизму, започаткована працями Чарльза Пірса, Уільяма Джеймса і Джона Дьюї та розвинута в ХХ столітті Річардом Рорті. Від самого початку прагматизм продемонстрував свою

релятивістську сутність, що й не дивно, бо виник він в Америці в добу дорослішання нації, звільнення від абсолютизму і політичної тиранії. Важливу роль тут відіграла віра в проголошені лібералізмом ідеали: громадянські права, буржуазна демократія, вільне підприємництво та вільний ринок, що стали символами американської цивілізації. Головним принципом американського суспільства став індивідуалізм як універсальна цінність і головна мета розумного суспільного розвитку. Прагматизм, як і американський соціум, який виріс у боротьбі з політичним абсолютизмом, у своєму становленні пройшов критику фундаменталістської концепції знання.

Важливу роль у боротьбі з фундаменталістськими настановами відіграла філософія Дьюї, якого Рорті поруч із Гайдегером і Вітгенштайном зводить у ранг філософських героїв. У Дьюї його приваблює програма радикального перетворення філософії та методології пізнання й обґрунтування нового типу раціональності знання. Через нього Рорті приходять до критики філософських дуалізмів, опису світу за допомогою бінарних опозицій. Так, Дьюї критикує існуюче з часів Платона й Арістотеля протиставлення сутності та існування. Використовуючи історичистський метод, він зазначає, що увага спекулятивної філософії до прихованих засад світового порядку створила в наукових та філософських спільнотах переконання в пріоритетності загальних, універсальних принципів, які спроби розкрити справжню реальність.

Філософія, за Дьюї, відійшла від людини і конкретних життєвих практик, надавши перевагу безмістовним суперечкам про природу універсалій, сутність істини тощо. Саме це стало причиною дуалізму та розколу світу на дві символічні сфери: «буття – в – собі» і «буття – для – себе», на світ істинний (доступний, за Платоном, «благородному філософу»), здатному споглядати своїм розумом вічний світ ідей) і хибний земний світ (печеру, в якій перебувають люди, які не знають справжньої істини, блага, добра). Звідси випливає відмінність у способах пізнання світу: високому пізнанню апіорних, абсолютних первнів як прерогативи філософії, протиставляється низьке пізнання природничих наук, які спираються на вузьку сферу людського досвіду. Таке розділення світу на дві сфери привело до сприйняття конкретного емпіричного світу, а також прагматичних інтенцій людини, які визнаються у філософії прагматизму засадничими в житті людини, як щось негідне, ганебне. Природні життєві настанови, буденний досвід, здоровий глузд – усі ці поняття були відкинуті класичною філософією за їхню недостатню ідеалізованість і неабсолютний характер. Далі Дьюї екстраполює наслідки абсолютизму і панування формально-логічного дискурсу на сферу суспільно-політичних відносин. Дьюї вважав, що постулювання абсолютних істин призвело до виникнення касти мудреців – експертів, які володіють здатністю проникати крізь світ явищ до справжньої реальності, організації політичного порядку.

Повернімося до центрального питання статті: як американська філософія подолала початковий фундаменталізм? Гносеологічні засади були сформульовані ще у вченні засновника прагматизму Ч. Пірса в методі закріплення наших знань і вірувань. Пірс виокремлює метод завзятості, метод авторитету і метод сумніву. Так, дотримуючись методу завзятості, ми будемо сліпо йти за давно встановленими істинами, приймати за абсолютно правильні правила поведінки і принципи мислення ті, що давно склались і утвердились у традиції. Цей підхід передбачає відмову від редукації щодо цих правил, відмову від критики істин. Але цей принцип виявився не самодостатнім на практиці, «соціальне життя проти нього», людина, яка діє на основі цього методу, рано чи пізно виявить, що інші люди діють інакше, ніж вона, і, вірогідно, успішніше. Можливо, вона зрозуміє, що думки інших людей такі ж хороші, а можливо, навіть кращі, ніж її власні. Думки інших людей здатні виявляти вплив на нас, відповідно, проблема полягає в тому, як закріпити віру не тільки в індивідуумі, але

і в суспільстві загалом. «Нехай же діє воля держави замість волі індивідуума. Створимо інститут, мета якого полягає в тому, щоб привертати увагу людей до правильних доктрин, запобігти вивченню, захисту і викладенню протилежних доктрин» [2, с. 104–119].

Такий механізм тоталітарного методу закріплення вірувань. Цей метод завжди супроводжується жорстокістю і насиллям, що й не дивно, адже «людина, яка несе службу суспільству, не відчуває себе спроможною пожертвувати інтересами цього суспільства заради милосердя, як вона, можливо, вчинила би з власними інтересами» [2, с. 104–119]. Крім того, жоден інститут не може контролювати всі думки. Завжди знайдуться люди, які не погодяться приймати на віру проголошений принцип. Цей метод вбиває свободу людини, знецінює її особистість, перетворюючи на раба. Саме в такому типі суспільства солідарність будується на основі підпорядкування єдиному Абсолюту, єдиній істині, єдиному типу вірування. Саме за такого підходу відбувається боротьба з плюралізмом думок.

Для подолання негативних наслідків спекулятивного підходу, як вважає Дьюї, потрібно, передусім, зрозуміти, що реальний процес цивілізації здійснюється не на основі цього підходу, а всупереч йому. Пізнання, як зі сторони свого змісту, так і зі сторони свого вираження зумовлене не законами чистого умогляду, а практичною вкоріненістю суб'єкта пізнання в реальний життєвий процес. Це слугує відправним пунктом інструменталізму Дьюї, який орієнтується не так на абстрактне споглядання предметів із метою розкриття їхньої сутності, а на їх активне перетворення згідно з їхніми практичними цілями, що слугує змістом справжнього пізнання. «Лише на основі активного процесу перетворення предметів для досягнення певної мети відкриваються справжні властивості речей» [4, с. 128].

Найяскравіше антифундаменталістська тенденція представлена у працях американських аналітичних філософів, в яких вони значно змінили початкові твердження аналітичної філософії. Так, якщо спочатку гносеологічним пошуком аналітичної філософії був пошук граничних засад у вигляді базисних понять, або протокольних висловлень, то американські аналітики, зосередивши увагу на аналізі наукового знання (продовживши тим самим традицію логічного позитивізму), дали нову інтерпретацію проблеми значення, дихотомії емпіричне – теоретичне, аналітичне – синтетичне, здійснену ними в дусі антифундаменталізму.

Характерною фігурою в цьому процесі постає Віллард Куайн із критикою доктринальної тези про можливість чіткої дихотомії між аналітичними (істинність яких зумовлена значеннями використаних понять) і синтетичними (істинність яких залежить від емпіричного підтвердження) судженнями. Допускаючи, що аналітичні судження можна організувати в стрункі системи, наприклад, логіку чи математику, Куайн вказує на те, що це не є достатньою умовою для загальності та необхідності цього знання. Поняття аналітичності зводиться до поняття синонімії, а синонімія не претендує на абсолютну доконечність. Між аналітичними і синтетичними судженнями немає принципової відмінності, між ними лежить сфера висловлень, які мають прагматичну спрямованість. Крім того, інтерес представляє реінтерпретація Куайном ідей Карнапа про концептуальні каркаси. Куайн погоджується, що питання про існування яких-небудь об'єктів можна ставити лише в межах мови теорії, що постулює їх існування, за межами якої ставити зовнішні щодо неї питання неправомірно, вони мають прагматичний, а не теоретичний характер.

Але Куайн заперечує можливість трансляції однієї теорії в іншу й досягнення завдяки цій трансляції ідеалу «єдиної науки». Куайн висуває ідеї онтологічної відносності та невизначеності перекладу, який окреслює певний скінченний універсам комунікації. Він переконано доводить, що неможлива абсолютно адекватна трансляція однієї наукової теорії в іншу, неможливий переклад висловлень з однієї мови іншою без будь-яких семантич-

них спотворень, отже, неможлива універсальна мовна система, до якої можна редукувати все різноманіття мовних ігор. Згідно з Куайном, неправильно говорити про емпіричне підтвердження висловлень, оскільки наші висловлення про світ проходять перевірку досвідом не частково, а у вигляді цілісної системи, яка стикається з досвідом лише своїми нижніми рівнями. Тому можна говорити лише про обґрунтування цілої системи, а воно може бути тільки холистичним або прагматичним.

Отже, для інтелектуальної історії США характерний її розвиток у прагматичному, комунологічному та конвенціональному руслі. Можна виокремити найбільш знакові для американської ментальності риси: по-перше, це погляд на світ як на відкриту систему, неспроможну бути повністю охопленою в якій-небудь теорії; по-друге, це секулярний погляд на думку, що виключає тоталітарні чи релігійні типи учень; по-третє, плюралізм у філософії виявляється в багатьох вираженнях індивідуалізму, які є найтиповішою рисою американського характеру; по-четверте, це сприйнятливість, толерантність до нових теорій та ідей; зрештою, по-п'яте – це націленість філософії на конкретний, практичний результат, її увага не до абстрактного, а людського виміру.

Класичний період американської філософії пов'язаний з оптимістичною вірою в можливість подолання помилок посередників і повернення філософії до здорового глузду. Ця віра спиралася на дарвіністську теорію еволюції і переконання, що подолання поняття «досвід» у прагматичних категоріях зробить його основою для інтелектуальних побудов. Наступний лінгвістичний поворот задав нову парадигму: від розмови про предметний світ філософія приходить до розмов про комунікацію. Саме тут характерна антифундаменталістська настанова дала про себе знати: теза про соціолінгвістичну навантаженість даних досвіду приводить до того ж антиреалізму та історичистського релятивізму.

Отже, антифундаменталізм як найбільш значима риса філософії Рорті має не тільки постмодерністський характер, інспірований Ніцше, Гайдегером, Деррідою. Багато в чому вона є результатом розвитку тих запитів, які містились у працях Емерсона, Олкотта, Джеймса, Дьюї.

Постмодернізм як духовне явище в історії західної культури багатогранний. У контексті цієї розвідки досліджується філософія постмодернізму з її орієнтацією на антифундаменталізм і деконструкцію метафізики. На думку багатьох дослідників, постмодерністська філософія рефлексує постсучасність, яка виражається в різних формах культури, піддаючи їх руйнуванню і не пропонуючи при цьому альтернатив. Це ідея фактичного руйнування будь-якого смислу, моральних і наукових цінностей.

Незважаючи на критичне ставлення до постмодернізму, різні дослідники визначають і його позитивну сторону. Негатив пов'язують із тим, що постмодернізм «нудний», «нецікавий», «антигуманний». Позитив же полягає в тому, що, міркуючи про руйнування, оперуючи симулякрами, послідовно проводячи ідеї реконструкції, замінюючи теорії концептами, проповідуючи відмову від більшості наративів, постмодерністи-філософи вказують на те, що насправді відбувається у світі.

Антифундаменталістський і прагматичний підхід полягає в тому, що питання обґрунтування і раціональності можуть розумітися в контексті спільноти, в якій вони створені. Іншими словами, суспільство постає джерелом усіх епістемологічних авторитетів, оскільки воно стверджує, що немає архімедової точки, спираючись на яку, можна визначити раціональність віри. Р. Рорті не заперечує реальності, правди і знання. Він лише ставить під сумнів статус об'єктивності та універсальності, що їм приписується. Відмова від статусу наглядача за культурною приналежністю філософії не має бути побудована як вираження сумнівів або застережень щодо аргументованої компетентності.

Список використаної літератури

1. Джохадзе И.Д. Неопрагматизм Ричарда Рорти. Москва, 2001. 229 с.
2. Мельвиль Ю.К. Прагматическая философия человека: Буржуазная философская антропология XX века. Москва, 1986. 146 с.
3. Рорти Р. Хайдеггер, случайность и прагматизм: Неопрагматизм Ричарда Рорти. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 256 с.
4. Сидоров И.Н. Философия действия в США: от Эмерсона до Дьюи. Ленинград : Изд-во Л. Ун-та, 1989. 148 с.
5. Horton R. W. Backgrounds of American literary thought, New Jersey : Prentice-Hall, 1974. 630 p.
6. Rorty R. Objectivity, Relativism and Truth: Philosophical papers. Vol. 1. Cambridge, 1991. 151 p.

**ANTI-FUNDAMENTALIST ORIGINS
OF RICHARD RORTY'S NEO-PRAGMATIST PHILOSOPHY**

Mariia-Kateryna Pavchuk

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Department of Philosophy
Kotsyubynsky str., 2, 58012, Chernivtsi, Ukraine*

The anti-fundamentalist preconditions for the formation of Richard Rorty's neo-pragmatist conception are investigated. Fundamentalism has been criticized by F. Nietzsche, A. Bergson, W. Dilthey, E. Husserl, B. Russell, and M. Heidegger, but the origins of this critique are in the philosophy of pragmatism of Charles Pierce, W. James, and J. Dewey, which became a precondition for neopragmatic Richard Rorty concept. Pragmatism from the very beginning revealed its relativistic nature, which is not surprising, because it originated in America during the growing up of a young nation, which is alien to absolutism and political tyranny. Therefore, pragmatism in its formation came to the anti-fundamentalist concept of knowledge. The article reveals the preconditions for the formation of Richard Rorty's neo-pragmatist conception, the essence of which is the desire to rid philosophy of many ingrained prejudices of metaphysical fundamentalism and epistemology.

The relevance of the topic of the article lies in the significance of Richard Rorty's struggle with fundamentalist epistemology, which is associated with the recognition of the cultural value of postmodern thinking. Rorty's idea is not simply to recognize postmodern philosophy, but to interpret it as a tool for building social life. This idea was realized through a radical reconstruction of a large part of modern vocabulary. The issues of discussion are outlined in the range of so-called "metaphilosophical" issues, the main of which is to clarify the essence and ways of development of philosophy itself as a scientific and ideological discipline.

In his publications, R. Rorty gives a radical-critical assessment of the current state of Western philosophy and puts forward an original project of its reconstruction – the replacement of fundamental epistemology with pragmatic hermeneutics. In the West, this topic has been studied quite thoroughly, and it should be noted that a significant part of the work has a rational-reconstructive, rather than historical and philosophical nature.

D. Davidson, G. Putnam, R. Bernstein, and P. Virilio entered into controversy with Richard Rorty. The publications of Yu. Melville, N. Yulina, and I. Dzhokhadze are devoted to the critical analysis of his works. In the Ukrainian philosophical literature, this issue has been studied by V. Lukyanets, O. Sobol and others.

Key words: neo-pragmatism, communication, representationism, anti-fundamentalism, Richard Rorty, postmodernism.